«ԿԵՎՈՐԿՈՎՇԻՆԱՆ» ՎԱԶԳԵՆ ՕՎՅԱՆԻ ՊՈՆԶԻ ԱՅՈՒՄ
Լ.Ս. Գրիգորյան

գրականության և ժուռնալիստիկայի ամբիոն

«Կևորկովշինան», որ ավելի քան մեկուկես տասնամյակ իր մաշկի վրա է զգացել արցախահայությունը, ոչ պակաս բացասական ներույթ է հայ իրականության մեջ, քան «օբյեկտիվշինան» կամ «վարամագովշինան» թուսական իրականության մեջ: Ավելին, «Կևորկովշինան» ազգակործան իրական ներույթ էր և կրում էր նախկինում Լեոնային Ղարաբաղի սնարկուսի առաջին քարտուղար Բորիս Կևորկովի անունը, որն ուղարկվել էր մեր երկրամասը որպես Ադրբեյջանի դրածո, նորոյա Մելիք-Շահնազար 2-րդ... Վազգեն Օվանը (1932-1987) մեր միակ գրողն է, որ հանդգնեց «անմահացնել» ազգությաց Կևորկովին՝ նրան բնութագրելով ոչ այլ կերպ, քան «մեր ոսոխի պնչից թռած բիծ»:

Կյանքից անժամանակ հեռացավ ճահաշված բանաստեղծը, երգիծաբանն ու արժակագիրը: Հեռացավ այն ժամանակ, երբ դեռ Արցախը բռնագրեմըր սեղմած, տանում էր ամեն մի տառապանք ու ցավ, սպասելով մոտույուս փոթորիկին: Էր հայրենի Քարաշենին ու Շաղաաարին, իր գատարկվող հայ Արցախին կարոտ մնալով՝ նա մինչև վերջին պահը, սակայն, ծիծաղում էր իր ազրած ժամանակների և Արցախում նստած բյուրոկրատների վրա:

Ըստ տարածված առածի՝ երբ եզն քնկնում է, դանակավորը շատանում է:

Դժբախտաբար, դանակավորները շատացան այն ժամանակ, երբ Կևորկովը գտերնկեց եղավ և ուրախսվեց մեր հողից, իսկ Վազգեն Օվանը «Կևորկովշինան» ծաղրածանակի ենթարկեց, հույս գնդեցրեց դեռևս այն ժամանակ, երբ Կևորկովը թագավորում էր Արցախում: Ուղակի ստեղծագործական խիզախություն պիտի համարել «Կևորկովյան» խեղդով մթնոլորտում՝ ծնված օվանական գործերը՝ «Տերիաթ մեծ գայլի, շնագայլի և այլոց մտփն», «Տուդային», «Ռատարակախ», «Մենք», «Տայրենաղավր», «Պարոդիաներ», «Կրկեն», «Ութնյակներ» և այլն, որանց մեջ, ինչպես հայելում, արտացոլված է տվյալ ժամանակաշրջանի անթերի պատկերը:

Օվան քաղաքացուն ու բանաստեղծին ավերից հանում էր «Կևորկովշինան»: Նա, ի դեմս մարդկուսի նախկին քարտուղարի՝ տեսնում էր արցախեղծան դեկավախին, որը մեր ներկամաս էր եկել՝ իրագործելու Ադրբեյջանի հայաահալած քաղաքականությունը:

«Այս Ղարաբաղն է» հրաշալի բանաստեղծության մեջ Ձևի անվան տակ այլպատերեն պատկերելով Կևորկովին, անարգանքի սյունին է գամում նրա հսկախակախան գործունեությունը՝ ընթերցողին պարզելով իր անկաշաթ՝ հոգու նվիրվածությունը հայրենի հողին: Օվանի «Կևորկովշինան» մերկացնող բանաստեղծական շարքում, ասես, արդեն ուրվագծվում է Արցախյան հուժկու շարժումը, որը պնթք է պլյուսցներ ամբողջ աշխարհը ուղքի հանելով ողջ հայությանը:

Խնյաք մնա, Ձևս,
Բնգ պահիր քու այդ շահթերը անթուրթ,
Բախալի բերումով այսօր հզոր ես
Աստված գերագույն
Եվ կուտքերի կուտք,
Վաղը երևեսդ կուտանք հասապագ
Բռնած գարծերդ անմարքու ու ծուս,
Որ նայես և առաջ հողն այն Արցախն է:

Բանաստեղծը քաջածանոթ լինելով 60-ական թվականների Արցախյան շարժմանն ու նրա հետևանքով կազմակերպված բռնությունների արյունքների, ցավով ու ախոսանքով է նշում պարտադրված արցախալրումը:

Որքա՞ն կտունկներ չլիցին անլարծ.
Ու որքա՞ն բներ թափուր են մնում:

Կևորկովի «աչքի փուշն էին» դառնում այն ամենը, ինչ հայկական է, մանավանդ հայատառնչա: Ճիշտ է նկատում բանաստեղծը, որ ամբիոններից գեղեցիկ ճառեր էր ասում, իրեն հորջորջում հայրենասեր, թայց նա չգիտե՞ իր մայրենի լեզուն, չի եղել հայրենական գյուղում, անգամ չի իիշում հոր գերեզմանի տողը: Օվան բանաստեղծը ծաղրում ու նեւս վառում է նման

հային՝ «Մենք» բանաստեղծության մեջ տալով արգասիքու բնավորության ամենայնուստիստույն գծերը, առանձնապես՝ սրտօրագրությունն ու հյուրավիրությունը, գալով ընդգծում է.

Մեր դուռն այնքան մեր սրտի պես բաց է,

Որ մենք կարող ենք մեր տունը մտած

Ամեն Հուլայի ստավածացնել:

Վազգեն Օկյանը չի բավարարում կերպովին դատափնտելով, որովհետև «մի ծաղկով գարուն չի լինի», նա խարազանում է «Վերկովշչինան» ընդհանրապես՝ իր բոլոր համախոսներով, դրածոներով, «նազիր-վեդրներով».

Տեսն' է ես, արդյոք, մեր տղերքը քաջ՝

Ոնց են արտոնից իրար գլորում,

Եվ եղբայրության դրոշով ծալված՝

Ազգամուկներ են անվերջ որոնում:

Բանաստեղծի գրչի սակ նշավալվում են սթառապաշունքը, շահամոլները, փառամուկները, որոնք մասնատում են ժողովրդին, իրար դեմ հանում շնորհապատվ կրկնել Եղիշ Չարենգի հանրահայտ տաղերը՝ «Ով հայ ժողովուրդ, քո միակ փրկությունը քո հավաքական ուժի մեջ է»...

Կերկովի աչքի փուշը դարձավ նաև «Մենք ենք» մեր սարերը՝ հոյակերտ հուշակոթողը, նրանում տնանկով Այգախի հայկալեանության հավերժությունը.

Բլրի կատարին մի հրաշք արձան՝

Իմ պապն ու տատը,

Քո պապն ու տատը...

Եվ մի մոլագար, ստահակ մի նենգ՝

Ատրճառակի սև փողի նման ցցեց իր մատը

Մեր հրաշքի դեմ,

Ռենագ կատակի. «Բսկ ի՞նչ եք գտել

Դուք այս քարակերտ քարակոյտի մեջ»:

Սա լուկ հայոց չէ, այլ նաև՝ պատմական, որից մագաշակի անգամ չի խաբշում ազգադավը և, որի համար՝

Քո դեմ մեր հայոց երգը ական է,

Եվ ումբ է հայոց երգը քեզ համար,

Ահով ես նայում դու մեր խաչքարին,

Մեր կոթողները քեզ դուր չեն գալիս,

Տգնող տնեսում գեղեցիկի մեջ:

Բանաստեղծը կերկովին («Հուլային») իրավացիորեն համոտնտում է Հռոմի իմպերատորի՝ Ներոնի հետ, որը քրիստոնյաների արյունն էր լսում ու առդիատորեն հրճվում անմեղ մարդկանց արյուն-արցունքով.

Դու մտազարի անկող մոլուցքով

Ռտնահարում ես իրավունքը մեր,

Եվ Ներոնի պես լսենք ու կամակոր

Մեզ ստիպում ես քեզ ծափահարել:

«Կերկովշչինան», իրոք, ահ ու սարսափ էր ներշնչում պաշտոնավորներին և գահընկեց լինելու հարևոր շատերը ստիպված ծավախաբռնում էին այդ ազգուրացին:

Կերկովին նախված բանաստեղծություններում պոետը նրան է դիմում «քծնության մերթսն», «նենգ քամելիան», «կործանող դահլիճ», «հայրենադավ», «փառամոլ լաշա» և նման այլ արտահայտություններով, որոնցով զուգաբերում է իր վերաբերմունքը, հաղորդված, սովայն՝

Եվ դու՞ էլ կանգնես, ինչպես որ անգան

Քո նախորդները անբարիշտ ու չար,

Ով դու էին ու նոր կրկնվող հանցանք,

Դու հայրենադավ փառամուլ լաշա:

«Պամփլեաներ և էպիգրամներ» շարքը ևս փթթում է «Կերկովշչինայի» նկարագրով: «Կերկոցը մեզ է ներկայանում» որպես բախտախնդիր, բանասերկու որպես քաղաքական խաղիգան: Այս շարքում մերկացվում են նաև «Կերկովշչինայի» սյուն ներկայացուցիչները, որոնք էլ ավելի ամբողջական են դարձնում կերկովի կերպարը:

Ահա նրանցից մեկին ուղղված մի էպիգրամ.

Թունտու ես այնքան ու մաղձուր հոգիդ,

Որ ճանճը անգամ չի նստում դեմքիդ:

Կեռերովի դրածոներին խեղ պետք չէր, միայն թե հեզորեն հաստատելին նրա ասածը՝
Նարինջը տնանի, կասի՝ կիտրոն է,

Ուր մատը դնի այն էլ կենտրոն է:

Վազգեն Օլյանը ձառկում է բոլոր այն հայերին՝ անուն-անանուն, որոնք ջուր էին լցնում
Կեռերովի ջրազացին, միայն թե տարով աբանձնասենյակ ունենան, փափուկ աթոռ, կուլիցն
հեռախոս, նաև՝ պենտի մեքենա:

Ամենատուր քննադատության ենթարկելով «Կեռերով շինան»՝ որպես հասարակական
կյանքի խոցելի արատ, բանաստեղծը ակամայից խորհում է, թե ո՞րն է արգախցու մեղքը: Մի՞թե
այն, որ ուզում է ապրել իր հողի վրա, անտեր շթողնել իր ապուպապերի գերեզմանները.

Գոյատևելը, թե որ արատ է,

Փույթ չէ, թող տանջվենք մենք այդ արատով:

Այո՛, Արցախն է նաև մեր պազերի, ապուպապերի գերեզմաններով, որոնք հողի տակից
ճշում, վկայակոչում են մեր սրբազած հողի մշտնջենական հայկականության մասին:

Արցախցին հավատացյալի պես է կապված իր հող ու ջրին, և վայ նրան, ով աչք տակից նրա
տանը, իր Գանձատարին ու Ամարասին.

Այս Ղարաբաղն է,

Եվ գոույշ մի քիչ, հրաբուխն հանգած

Կարող է հանկարծ

Քո ոտքերի տակ բորբոքովել նորից,

Դարերով լած իր խառնարանից

Նետել հուր ու բոց,

Նզվածք աննկ և՛ քերզ, և ամբոց:

Ցավոք, կենդանի չէր արդեն բանաստեղծը, որ տեսներ խառնարանից դուրս ժայթքած
լավայի ուժգնությունը: Իրավացի է արձակագիր Մարսիս Հովհաննիսյանը՝ «Այն գաղափարները,
հանուն որոնց ապրում ու ստեղծագործում էր Օլյանը, նախակարավետ եղան այն գոյապայքարի,
որ տեղի ունեցավ նրանից հետո»:

Ամփոփում

Վազգեն Օլյանը (1932-1987) մեր միակ գրողն է, որն իր ստեղծագործություններում
«անմահացրել է» Արցախի երեմնի տխրահայեակ դեկափոր Բ.Կեռերովին, նրան համեմատելով
մեկ Հուդայի, մեկ Ներսիսի հետ, բնութագրելով ոչ այլ կերպ, քան՝ «մեր սոսխի պնչից թուժ բիճ»:
Մերկացնելով Բաբլի դրածոյի հայալիրծան գործողությունները, բանաստեղծը դրանով իսկ
վերհանում է Ադրբեջանի իշխանությունների հայատյաց քաղաքականությունը, որ նրանք յոթ
տասնամյակ շարունակ վարում էին՝ նպատակ ունենալով հայաբաժինը հայոց այս հողավտորը,
ինչը հանգեցրեց Արցախի ազգային-ազատագրական շարժմանը, որն Օլյանը կանխատեսում էր
դեռևս նե գլխից:

Резюме

Вазген Овян (1932-1987) наш единственный писатель, который в своих произведениях
“обессметил” печально известного руководителя Арцаха Б.Кеоркова, сравнивая его то с Иудой
то с Нероном. Обнажая губительную для армян сущность действий ставленника Баку, поэт этим
выставляет армяноненавистническую политику властей Азербайджана, которую они проводили
семь десятилетий подряд, имея целью вытеснение армян с этого куска армянской территории, что и
светонировало Арцахское национально-освободительное движение, которое Овян изначально
предвидел.

Գրականություն

1. Վազգեն Օլյան, «Լեռնային լեզմեղը», Երևան, 2003թ.:
2. Կոմիտաս Դանիելյան, «Ամենարցախի գրողը», «Ազատ Արցախ» թերթ, 15.01.2002թ.:
3. Հեղինե (Լեհա) Գրիգորյան, «Արցախի գրական քննադատություն», Երևան, 2004թ.: